

*Qarayev Rəşad Əflatun oğlu, doktorant,
Gəncə Dövlət Universiteti,*

Ünvan: Heydər Əliyev 425 pr., Gəncə, Azərbaycan, AZ 2001,

E-mail: reshad.garaev@gmail.com

© Qarayev R.Ə., 2019

UOT: 334.7:334.722

QLOBAL İQTİSADI ÇAĞIRIŞLAR ŞƏRAİTİNDƏ BİZNES MÜHİTİNİN YAXŞILAŞDIRILMASININ AKTUAL PROBLEMLƏRİ VƏ İSTİQAMƏTLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasının aktual problemlərinin və istiqamətlərinin tədqiqindən ibarətdir. Bundan əlavə, işdə biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasına təsir edən amillər və xüsusiyyətlər təhlil edilmiş və sistemləşdirilmişdir. Qlobal çağırışlar şəraitində sahibkarlığın inkişafı və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması problemlərinə yanaşmalar müəyyənləşdirilmişdir. Sahibkarlığın inkişafı, funksiyası və rolu ilə bağlı əsas mexanizmlər, fəaliyyət prinsipləri ümumiləşdirilmişdir. Biznes mühitinin cəlbədiciliyi baxımından vacib olan şərtlər və meyarlar müəyyənləşdirilmişdir. Bazar iqtisadi sistemində sahibkarlığın inkişafında biznes mühitinin cəlbədicilik problemləri açıqlanmışdır.

Tədqiqatın metodologiyası - sistemli və kompleks təhlillərdən, qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasının aktual problemləri və istiqamətləri üzrə metodoloji yanaşmalar və üsullardan, bu istiqamətlərdə olan yanaşmalarından ibarətdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - tədqiqatda verilmiş materiallardan və əldə olunmuş nəticələrdən qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasının aktual problemləri və istiqamətləri üzrə kompleks tədbirlərin, dövlət proqramlarının, konsepsiya və strategiyaların hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri – qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasının aktual problemləri və istiqamətləri üzrə konseptual yanaşmaların təmin edilməsi, tövsiyələr və təkliflərin hazırlanmasıdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – tədqiqat işində baxılan problemlər fundamental araşdırılmaqla, onların mahiyyəti açıqlanmışdır, əsas fikirlər və mülahizələr müəllif mövqeyinə söykənmişdir. Sahibkarlığın inkişafına dövlət dəstəyi mexanizmlərinin müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə təkmilləşdirilməsi məsələlərinin vacibliyi əsaslandırılmışdır. Biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində görülən tədbirlər təhlil olunmuş və sahibkarlığın inkişafında biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində strateji hədəflər, onların əsas xüsusiyyətləri sistemləşdirilmişdir. Biznesin inkişafına mane olan baryerlərin aradan qaldırılmasında dövlət və özəl sektor subyektləri arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsinin strateji aspektlərinin vacibliyi əsaslandırılmışdır.

Açar sözləri: qlobal iqtisadi çağırışlar, biznes mühiti, biznes mühitinin iqtisadiyyata təsiri, biznes mühitinin strateji aspektləri, biznes mühitinin aktual problemləri, sahibkarlığın inkişaf perspektivləri, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətləri.

GİRİŞ

Qlobal iqtisadi çağırışlarla bağlı olaraq biznes mühitinin yeni və daha cəlbedici mexanizmlərinin hazırlanması və tətbiqi problemləri kifayət qədər diqqəti cəlb edir. Dünya ölkələrində bu istiqamətlərdə davamlı və məqsədli tədbirlər görülməsi prosesləri genişlənməkdədir. Azərbaycanda da bu istiqamətdə tədbirlərin görülməsi diqqət çəkir. Belə ki, ölkəmizdə neft strategiyasının reallaşdırılması proseslərində milli iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin modernizasiya edilməsi sürətləndirilmiş, investisiya-innovasiya mühitinin yaxşılaşdırılması tədbirlərinə üstünlük verilmiş və bu proseslər artıq intensiv fazaya daxil olmuşdur. Mərkəzi şəhərlərlə bərabər, eyni zamanda regionlarda biznes-proseslərinin inkişaf etdirilməsi, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün müvafiq infrastruktur yaradılır, qanunvericilik bazası təkmilləşdirilir, biznes-proseslərin əlverişliliyinin təmin edilməsi tədbirləri görülür, biznesə yeni başlayanlar üçün dəstək mexanizmləri tətbiq olunur, güzəştlər verilir, dünya təcrübəsinin öyrənilməsi üçün əlavə imkanlar yaradılır və ümumilikdə, biznes mühitinin cəlbediciliyinin yüksəldilməsi istiqamətində dövlət siyasəti gücləndirilir, “dövlət-özəl sektor-biznes” əməkdaşlığı genişləndirilir və bu proseslərin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə strateji önəm verilir. Ölkə Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq etdiyi “Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”ndə strateji hədəflərin əksəriyyətində biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasına, biznes şəraitinin müasir qlobal səviyyəsinə adekvat olaraq təmin edilməsinə daha çox önəm verilmişdir [12]. Bütün bunlar, Azərbaycanda biznes mühitinin qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində təkmilləşdirilməsinə imkan vermişdir. Bu mühüm sənəddən irəli gələn müddəaların reallaşdırılması məqsədilə 2017-2019-cu illərdə davamlı şəkildə ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrində, sənaye və kənd təsərrüfatı sektoru sahələrində, kiçik və orta biznes sferasında, həmçinin bir sıra yeni inkişaf edən sahələrdə, o cümlədən turizm və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sektorlarında biznes mühitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə dövlət tərəfindən səmərəli tədbirlər görülmüş, maliyyə təminatı gücləndirilmiş, qanunvericilik bazası təkmilləşdirilmiş və müvafiq infrastrukturun gücləndirilməsi istiqamətində önəmli addımlar atılmışdır. Belə ki, institusional və struktur islahatları dərinləşdirilmiş, yeni, eyni zamanda, çevik dövlət orqanları yaradılmış, biznesə müdaxilələr azalmış, biznes proseslərinin və fəaliyyətinin şəffaflığı artırılmış, vergi və gömrük islahatları aparılmış, biznes subyektlərinin daha səmərəli fəaliyyətinə mane olan halların aradan qaldırılması tədbirləri intensivləşdirilmişdir. Xüsusilə, qeyri-neft sənaye sektoru sahələrində biznes mühitinin səmərəlilik prioritetləri strateji səviyyəyə yüksəldilmişdir. Artıq bir çox iqtisadiyyat sahələrində biznes mühiti kifayət qədər şəffaflaşmış, dövlət strukturlarında “bir pəncərə” sistemi tətbiq edilmiş, biznesin təşkili və aparılması üçün məcburi prosedurların sayı azaldılmış, kredit resurslarına əlçatanlığının artırılması tədbirləri görülmüşdür. Bütün bunlarla bərabər, strateji yol xəritələri çərçivəsində nəzərdə tutulmuş strateji hədəflərə çatmaq üçün biznes mühitinin müasir dövrün çağırışlarına uyğun fundamental səviyyədə araşdırılması və təkmilləşdirilməsi mühiti formalaşdırılmışdır.

Bunlarla bərabər, biznesin inkişafı proseslərində vacib olan şərtlərin və mexanizmlərin müasir dövrün tələblərinə uyğunluğu məsələlərinə daha çox önəm verilməlidir. Məsələn, sahibkarlığın sabit inkişafında və biznes mühitinin səmərəli olmasında optimal vergi sisteminin və ölkədə mövcud olan vergi yükünün səviyyəsi vacib şərtlərdəndir. Bu baxımdan, dövlət tərəfindən həmin məsələlərin vaxtında və uzunmüddətli perspektiv inkişaf meyilləri nəzərə alınmaqla tənzimlənməsi lazım gəlir. Eyni zamanda, müasir qlobal səmtlər, sahibkarlığın inkişafına təsir imkanı genişlənən amillər, milli iqtisadiyyatın inkişaf xüsusiyyətlərindəki transfor-

masiyalar əsas götürülməklə, sahibkarlıq və biznes subyektlərinin tətbiq olunan mexanizmlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi tədbirlərinə daha geniş yer verilməlidir. Bir sözlə, sahibkarlığın inkişafı istiqamətində biznes mühitinin müasir dövrün çağırışları nəzərə alınmaqla, mövcud problemlərin yaranma səbəbləri araşdırılmalı, preventiv və perspektiv tədbirlər müəyyənəşdirilməli, onların icra mexanizmləri işlənib hazırlanmalı, praktiki fəaliyyət proseslərinin məhsuldarlığına nail olmaq üçün strateji aspektlər kompleks şəkildə diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Biznes mühitinin yaxşılaşdırılması ilə sahibkarlığın inkişafına əlavə stimullar verilir və yüksək nəticələrin əldə olunması üçün münbit şərait yaradılır. Bu şəraitdə sahibkarlıq fəaliyyəti üçün kompleks amillər və meyarlar nəzərə alınır. Belə ki, real iqtisadi proseslərdə və biznes mühiti şəraitində sahibkarlıq fəaliyyəti kompleks şəkildə və geniş mənada sahibkarlığın prinsiplərini, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin hüquqlarını və vəzifələrini, onun dövlət tərəfindən müdafiə üsullarını, sahibkarın dövlət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərini özündə əks etdirir, bu proseslərdə bir çox mühüm amillərin-iqtisadi, sosial, hüquqi və insan amillərinin qarşılıqlı təsiri daha çox özünü büruzə verir [13].

Tədqiqatın əsas məzmunu

Biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasının aktual problemlərinin və həlli istiqamətlərinin nəzəri aspektlərinin, həmçinin metodoloji əsaslarının fundamental formada baxılması, araşdırılması və müvafiq nəticələrin çıxarılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Biznes mühitinin yaxşılaşdırılması problemləri bir qrup amillərə və məsələlərə sistemli, həmçinin kompleks yanaşmanı şərtləndirir, belə ki, biznes subyektlərinin fəaliyyətinin səmərəli təşkili üçün, ilk növbədə ölkədə müvafiq münbit şərait yaradılmalı, makroiqtisadi və makromaliyyə sabitliyi təmin olunmalı, iqtisadi fəaliyyətin təşkili və inkişafı üçün biznes mühiti formalaşdırılmalı və yaxşılaşdırılmalıdır. Bu sırada xüsusi diqqət tələb edən məsələlərdən biri biznesin inkişafının və stimullaşdırılmasının, qoyulan kapitalın qorunmasının, sərbəst hərəkətinin hüquqi-normativ bazasının formalaşdırılması, gücləndirilməsi və tələb olunan ölkə qanunlarının hazırlanaraq qəbul olunmasıdır. Eyni zamanda, ölkədə təbii və iqtisadi resursların mərkəzi və regional səviyyədə idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün tələb olunan müvafiq şəraitin yaradılması, biznes subyektlərinin iqtisadi-təşkilati, hüquqi, maliyyə və digər aspektlərdən yaranan problemlərinin həllində “dövlət-özəl sektor-biznes subyektləri” sxemi üzrə əməkdaşlığın gücləndirilməsi, zəruri dövlət dəstəyi mexanizmlərinin işlənməsi və tətbiq olması, institusional tədbirlərin görülməsi, əmtəə və maliyyə bazarlarının inkişaf etdirilməsi, xüsusilə innovasiyalar və texnologiyalar bazarına önəmin artırılması vacib məsələlər kimi xarakterizə olunurlar. Biznes mühitinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi həm də, ilk növbədə müvafiq infrastrukturun yaradılması, biznes strukturlarının səmərəli fəaliyyət göstərməsi üçün motivasiyanın artırılması, ölkədə maliyyə-kredit resurslarına əlçatanlığın təmin edilməsi, biznes layihələrinin real olaraq qiymətləndirilməsi, müxtəlif biznes sahələrinin səmərəliliyinin, gəlirliliyinin və gözlənilən nəticələrinin əsaslandırılması, hesablamaların aparılması, proqnozların tərtib edilməsi, təsərrüfat və ya kommersiya fəaliyyətinin, biznes proseslərinin səmərəlilik məsələlərinə maksimum strateji yanaşmaların təmin olunması vacib şərtlərdəndir. İstehsalın, yaxud istənilən biznes fəaliyyəti istiqamətinin təşkili və inkişaf etdirilməsi proseslərində tələb olunan resurslar balanslaşdırılmalı, onların mənbələri və ehtiyatları uzunmüddətli dövr üçün müəyyənəşdirilməli və proqnozlaşdırılmalı, sahibkarlıq fəaliyyəti istiqamət üzrə analoji bazarlar təhlil olunmalı, marketinq konsepsiyası və ya strategiyası hazırlan-

malı, sahibkarlıq subyektinin biznes mühitində davranışları və hərəkəti üzrə məhsuldar və səmərəli mexanizmlər işlənməli, tətbiq edilməli, maksimum əlverişli fəaliyyət üsulları və metodları seçilməlidir. Biznes mühitinin cəlbədicilik səviyyəsi obyektiv olaraq araşdırılmalı və qiymətləndirilməlidir.

Dövlət səviyyəsində biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və sahibkarlığın inkişafına strateji önəm verilir. Xüsusilə, ölkə rəhbərliyi tərəfindən sahibkarlığın inkişafına mane olan problemlərin aradan qaldırılması və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması tədbirləri daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Bunlarla bağlı olaraq, ölkə Prezidenti İlham Əliyev bildirmişdir ki, “Hər bir yerdə yerli icra orqanların rəhbərləri, icra başçıları, vəzifəli şəxslər sahibkarlara köməklik göstərməlidirlər. Onların fəaliyyətinə dəstək verməlidirlər, onların işinə müdaxilə etməməlidirlər, qanunsuz tələblər irəli sürməməlidirlər. Sahibkarlara yalnız köməklik göstərmək lazımdır ki, öz işlərini daha da səmərəli şəkildə qura bilsinlər” [1]. Ölkəmizdə sahibkarların maksimum məhsuldar fəaliyyət göstərməsi və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün güclü infrastruktur formalaşdırılmış, yollar çəkilmiş, körpülər salınmış, elektrik enerjisi, su və təbii qaz təchizatı ilə bağlı zəruri tədbirlər həyata keçirilmişdir. Sahibkarlığın və biznes subyektlərinin inkişafına dövlət dəstəyi mexanizmləri hər il təkmilləşdirilir, yenilənir və daha stimullaşdırıcı xarakter alır. Regionlarda investisiya və biznes cəlbədiciliyinin artırılması üçün hərtərəfli tədbirlər reallaşdırılır. Hər il aprel ayının 25-i sahibkarlar günü kimi qeyd olunmaqdadır. Xüsusilə, özəl sektor, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı ilə əlaqədar olaraq biznes və investisiya mühiti daha da yaxşılaşdırılır, bu kateqoriyadan olan subyektlərin qeydiyyat prosedurları sadələşdirilir, əksər istiqamətlər üzrə elektron xidmətlər göstərilir, “bir pəncərə” prinsipi tətbiq olunur, özəl sektorun inkişafına mane olan baryerlər aradan qaldırılır və biznes mühiti yaxşılaşdırılır. Biznesin inkişafı məqsədilə tələb olunan təşkilati-iqtisadi modellər formalaşdırılır, biznes formalar və sənədlər keçirilir, maarifləndirici tədbirlər reallaşdırılır, həmçinin müasir və çoxfunksiyalı iqtisadi mexanizmlər, o cümlədən xüsusi iqtisadi zonalar, sənaye parkları, sənaye məhəllələri və aqroparklar yaradılır. Biznes subyektlərinin vergi yükünün azaldılması mexanizmlərinin işləkliyi və biznes subyektlərinə güzəştli kreditlərin verilməsi sayəsində, ölkəmizdə özəl sektorun inkişafını xeyli intensivləşmiş və qeyri-neft sektorunun müxtəlif sahələrində rəqabətqabiliyyətli biznes subyektləri-firma və kompaniyalar, müəssisələr yaradılmışdır [14]. Eyni zamanda, ölkə Prezidentinin 06 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”nin reallaşdırılması ilə əlaqədar olaraq strateji hədəflərə nail olmaq üçün davamlı tədbirlər görülməkdədir [2]. Bundan əlavə, biznes subyektlərinin maliyyə-kredit resurslarına çıxışlarının artırılması və əlçatanlığının yüksəldilməsi məqsədilə institusional tədbirlər görülmüş, bu sahədə qanunvericilik təkmilləşdirilmiş və yeni səmərəli mexanizmlər tətbiq edilmişdir. Biznes sahələrində çalışan işçilərinin vergi yükünün azaldılması üzrə yeni qaydalar və dəyişikliklər qüvvəyə minmiş, sadələşdirilmiş vergi dərəcəsi 4 %-dən 2 %-ə endirilmişdir. Məsələn, kiçik biznes subyektləri əldə etdikləri gəlirlərin 75 %-nin gəlir vergisindən azad olunmuşlar. Klaster formasında fəaliyyət göstərən biznes subyektləri mənfəətin, əmlakın, torpağın 7 il müddətinə mənfəət, əmlak və torpaq vergisindən azaddırlar. Bu cür vergi güzəştləri hazırda fəaliyyət göstərən və yaradılmaqda olan sənaye parkları, texnoparklar və sənaye məhəllələrinə də aiddir. Biznes subyektlərinin daha çox cəmləşdiyi və geniş yayıldığı kiçik və orta sahibkarlığın idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi

məqsədlə, ölkə Prezidentinin 28 dekabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə İqtisadiyyat Nazirliyinin tərkibində publik hüquqi şəxs statuslu “Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi” (ARKOBİA) təsis olunmuşdur [10]. Qlobal iqtisadi çağırışlar və strateji yol xəritələri çərçivəsində yeni strateji hədəflərin qarşıya məqsəd kimi qoyulması ilə bağlı olaraq, bir çox problemlərin həll edilməsi vacib məsələlər kimi ön plana çəkilmişdir. Bunlarla bağlı olaraq, ARKOBİA-nın fəaliyyətinin intensivləşməsi ilə ölkədə biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, biznes-investisiya mühitinin cəlbediciliyinin yüksəldilməsi üçün əlverişli şərait formalaşdırılmaqdadır.

Qeyd edək ki, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, inkişaf etdirilməsi, burada olan aktual problemlərin həlli istiqamətində fəal və səmərəli mexanizmlərin hazırlanaraq dövryyəyə cəlb edilməsi ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlılığını yüksəltməklə bərabər, həm də ümumrespublika səviyyəsi ilə müqayisədə iqtisadi inkişaf baxımından geri qalmış ərazilərdə və depressiv rayonlarda iqtisadi fəallığın artırılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir və ümumilikdə biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasını daha da sürətləndirir. Belə ki, biznes subyektlərinin sistemli və planlı şəkildə inkişaf etdirilməsi, stimullaşdırılması son nəticədə depressiv rayonların təbii və iqtisadi resurslarından səmərəli istifadə olunmasına və eyni zamanda, əmək ehtiyatlarından təyinatı üzrə məhsuldar istifadə edilməsinə əsaslı zəmin yaradır, iqtisadi fəallığı artırır, biznes subyektlərinin gəlirlilik səviyyəsini yüksəldir və yeni iş yerlərinin açılmasına, istehsal sahələrinin və biznes dairəsinin genişləndirilməsinə səvq edir. Regionlarda, xüsusilə kənd yerlərində kiçik biznes subyektlərinin inkişafı və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün bir qrup təsirli tədbirlərin görülməsi müsbət səmərə verə bilər. Məsələn, kənd yerlərində kiçik biznesin inkişafı və biznes mühitinin daha səmərəli təşkili məqsədlə, ilk növbədə vergi güzəştlərindən məqsədli şəkildə istifadə olunmalı və buradakı fəaliyyət subyektlərinə dövlət tərəfindən maliyyə dəstəyi göstərməlidir. Bundan əlavə, biznes subyektlərinin yüksək texnologiyalara əlçatanlığı, infrastrukturun yaradılması ilə bağlı dövlət tərəfindən kompleks tədbirlərin görülməsi təmin olunmalı və bunlarla əlaqədar stimullaşdırıcı mexanizmlər hazırlanaraq tətbiq edilməlidir.

Ölkəmiz öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra, biznes mühitinin formalaşdırılması və sahibkarlığın inkişafı problemlərinə sistemli şəkildə yanaşmanı vacib saymışdır. Hələ, 15 dekabr 1992-ci ildə “Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” qəbul edilmişdir [15]. Qanunun başlıca məqsədi ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin prinsiplərini, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin hüquqlarını və vəzifələrini, onun dövlət tərəfindən müdafiə və təqdir olunmasının forma və üsullarını, sahibkarların dövlət orqanları və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurumlar ilə qarşılıqlı münasibətlərini tənzimləməkdən ibarət olmuşdur. Bu qanunla sahibkarlığın və biznes fəaliyyətinin qanun çərçivəsində həyata keçirilən bütün formalarına icazə verilir və mülkiyyət, həmçinin təşkilati-hüquqi elementlərindən asılı olmayaraq, sahibkarlığın bütün formaları bərabər hüquqludurlar və sahibkarlığın inkişafına əsassız müdaxilələr yolverilməz hesab olunur. Bundan əlavə, 1990-cı illərin sonlarında ölkəmizdə neft strategiyasının reallaşdırılması ilə bağlı olaraq, milli iqtisadiyyatın əksər sahələrində struktur və institusional islahatlar aparılmış, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması tədbirləri görülmüşdür. Bu amillər nəzərə alınmaqla, 4 iyun 1999-cu ildə “Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” qəbul edilmişdir. Həmin Qanunla sahibkarlara və biznes subyektlərinə dövlət köməyinin iqtisadi, hüquqi, təşkilati əsasları müəyyənləşdirilmişdir [9]. Bu tədbirlərin strateji səviyyə-

yədə olan hədəflərə uyğun şəkildə yerinə yetirilməsi məqsədilə, dövlət strukturlarına və orqanlarına müvafiq tapşırıqlar verilmiş, ölkənin mərkəzi şəhərləri ilə yanaşı, regionlarda biznes mühitinin daha əlverişli şərtlərlə inkişaf etdirilməsi tədbirlərinin görülməsinə və sahibkarlıq fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsinə xüsusi önəm verilmişdir. Bundan əlavə, ölkə Prezidentinin "Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə 4 avqust 1999-cu il tarixli Fərmanında, həmin Qanunun işləkliyinin təmin edilməsi ilə bağlı müvafiq dövlət strukturlara konkret tapşırıqlar verilmiş və qanundan irəli gələn vəzifələrin reallaşdırılması istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsi üçün icraçılar və məsul şəxslər, dövlət orqanları müəyyənləşdirilmişdir. Bütün bunlar ölkəmizdə sahibkarlığın inkişaf proseslərinin əhəmiyyətli səviyyədə yüksəldilməsinə ciddi zəmin yaratmış və biznes mühitinin cəlbediciliyini, səmərəliliyini kifayət qədər yüksəltmişdir.

Qeyd edək ki, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və biznes proseslərinin məhsuldarlığının yüksəldilməsi üçün marketinqin müəssisələrin istehsal strukturunda rolun daha fəal istifadəyə diqqət yetirilməlidir. Bazar şəraitində marketinqin idarəedilməsi əsasən müəssisə daxilində həyata keçirilən makroiqtisadiyyat səviyyəsində keçirilən proseslərlə inteqrasiyası ilə müəyyən edilməlidir. İstehsal strukturlarında marketinq fəaliyyətini uğurlu şəkildə təşkil etmək üçün bazarın segmentləşdirilməsi əhəmiyyətlidir. Bazarı segmentləşdirərək istehlakçılardan tələbatlarını, davranışını, məhsulun satışının təşkilini, rəqabət mühitini, rəqabətə davamlılığını ətraflı öyrənmək mümkün olur [8]. Eyni zamanda, bu halda sahibkarın, onun formalaşdırdığı menecment heyətinin ali vəzifəsi bazardakı, tələb və təklifin obyektiv olaraq araşdırılması, istehsalın inkişaf səviyyəsinin mövcud konyunkturaya və uzunmüddətli perspektivə hesablanmış fəaliyyət mexanizmlərinin hazırlanması, istehsal proseslərinin təkmilləşdirilməsi və strukturunun diversifikasiyalasdırılması, istehsal olunan məhsulların və ya göstərilən xidmətlərin rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi təmin olunmalıdır. Biznes proseslərində, beynəlxalq kommertiya əməliyyatlarında və mübadilələrində, xarici iqtisadi əlaqələr üzrə aparılan əməliyyatlarda maksimum səmərəliliyin təmin olunması sahibkarlıq fəaliyyətinin işinin son nəticəsinin faydalı olmasının nəticəsi kimi baxılmalı və qiymətləndirilməlidir. Belə ki, müasir dövrdə beynəlxalq yanaşmada sahibkarlar birliyi və ya ittifaqı biznesmenlərin, yaxud iş adamlarının ayrı-ayrı qurupların birliyi kimi baxılır. Yəni sahibkarlar birliyi firmalardan bu əlamətlərinə görə fərqlənirlər ki, onların fəaliyyətinin məqsədi təkcə mənfəətin əldə edilməsi deyil, həm də bu qrupa daxil olan biznesmenlərin dövlət orqanlarında maraqlarının təmsil olunması və xüsusi sahibkarlara ixracın genişləndirilməsində köməyin göstərilməsidir. Bu halda, sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi, ölkədə mövcud biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, sahibkarların daha səmərəli fəaliyyət göstərmələri üçün dövlət dəstəyi mexanizmlərinin işlənilməsi və tətbiq olunması, istehsalın və ya xidmət sahələrinin genişləndirilməsinə - biznesin inkişafına tələb olunan investisiyaların cəlb edilməsi mühitinin formalaşdırılması, maliyyə-kredit sisteminin işləkliyi ilə bağlı zəruri tədbirlərin görülməsi və ucuz kredit resurslarına, əsas etibarilə real iqtisadiyyat sektorları üçün vacib olan kredit resurslarına əlçatanlığın gücləndirilməsi problemləri həll olunmalıdır. Biznes və sahibkarlıq arasında olan fərqləri və bağlılıqları araşdırarkən bu qənaətdə gəlmişdir ki, sahibkarlıq- istehsal fəaliyyətinin innovativ bir istiqamətidir və bu proseslərdə çoxsaylı risklərin olması, mənfəətin əldə edilməsi üçün risklərə gedilməsi sahibkarlıq fəaliyyətinin əsas xüsusiyyətlərindəndir. Ölkəmizdə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və sahibkarlara kömək məqsədilə ümumi dəyəri 5,1 mlrd. manat olan investisiya layihələri hazırlanmışdır və bu layihələrin həyata keçirilməsi üçün olan 35 mindən çox sahibkara 2,3 mlrd. manat güzəştli kredit verilmişdir. Görülən tədbirlər nəticəsində 2004-

2018-ci illərdə Azərbaycanda sahibkarlıq subyektlərinin sayı 4,2 dəfə artmışdır və bu dövr ərzində qeyri-neft ixracı 4,1 dəfə yüksəlmişdir. Sahibkarlığın daha etibarlı və səmərəli mexanizmlər əsasında inkişaf etdirilməsində həlledici amillərdən biri maliyyə mexanizmlərinin hazırlanması və tətbiq edilməsidir. Ölkəmizdə bu məsələ strateji səviyyədə baxılır və sahibkarlığın güzəştli maliyyələşmə mexanizmlərinə xüsusi önəm verilir, bu sahədəki mövcud mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi tədbirləri görülür. Məsələn, ölkə Prezidentinin 31 iyul 2018-ci il tarixli Fərmanına əsasən əvvəllər İqtisadiyyat Nazirliyinin tərkibində fəaliyyət göstərən Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu ləğv olunmuş əvəzində isə Sahibkarlığın İnkişaf Fondu publik hüquqi şəxsi yaradılmışdır [4]. Bu Fərmanın reallaşdırılması ilə bağlı prioritet tədbirlər sırasında qeyri-neft sektorunda müasir və məhsuldar texnologiyalara əsaslanan yeni istehsal emal və infrastruktur müəssisələrinin yaradılması, həmçinin özəl subyektlərin maliyyə resurslarına əlçatanlığının təmin edilməsi məsələlərinə daha çox önəm verilmişdir. Bu Fondun vəsaitindən istifadə Qaydasında qeyd edilir ki, Fondun vəsaiti ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı çərçivəsində strateji əhəmiyyət kəsb edən sahələrin inkişafı, xüsusilə, qeyri-neft sektorunun inkişafı, innovativ texnologiyaların tətbiqi və ixrac əməliyyatları üzrə investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsinə yönəldilir [3]. Bundan əlavə, ölkəmizdə kiçik və orta biznes subyektlərinin inkişafı məqsədilə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması tədbirləri, ümumilikdə sahibkarlıq mexanizmlərinin ildən ilə təkmilləşdirilməsinə, məhsuldarlığın artırılmasına, ölkə iqtisadiyyatının yeni artım mənbələrinin formalaşdırılmasına imkan vermişdir və nəticədə iqtisadiyyatda əlavə dəyər həcminin artırılmasında kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin roluna strateji önəm verilməkdədir. Belə ki, ümumilikdə ölkəmizdə 2017-ci ilin əvvəlinə sahibkarlıq subyektlərinin sayı 169,6 min təşkil etmiş, bunun 165,4 minə yaxını, yaxud 97,9 %-i kiçik sahibkarlıq subyektlərindən ibarət olmuşdur. 2017-ci ilin yekununda sahibkarlıq subyektlərinin əsas kapitala yönəldikləri investisiyaların ümumi həcmi 3,3 mlrd. manata yaxın olmuş, bunun 2,1 milyarda yaxını kiçik sahibkarlıq subyektləri və 1,2 milyarddan çoxu isə orta sahibkarlıq subyektləri tərəfindən yönəldilmişdir.

Görülən sistemli tədbirlər, həmçinin qeyri-neft sektorunun inkişafında və onun potensialından milli iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsində sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinə strateji yanaşmaların təmin edilməsi, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi mexanizmlərinin fəal şəkildə tətbiq olunması nəticəsində strateji yol xəritələri çərçivəsində nəzərdə tutulan hədəflərə çatma istiqamətində önəmli addımlar atılmışdır və bunlar özünü real iqtisadi proseslərdə və fəaliyyətdə ifadə etmişdir. Məsələn, əgər ölkə ÜDM-də qeyri-dövlət sektorunun payı 2005-ci ildə 77,8 % olmuşdursa, bu göstərici 2015-ci ildə 81,2 % və 2017-ci ildə isə 83,7 % təşkil etmişdir. Hazırda kənd təsərrüfatı sahəsində qeyri-dövlət sektorunun payı isə 100 %-ə yaxındır, eyni zamanda iqtisadiyyatın “dövlətsizləşdirilməsi” və neftdən asılılığın azaldılması istiqamətində sahibkarlığın rolunun yüksəlməsi təmin olunmuşdur. Belə ki, 2019-cu ilin əvvəlinə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən müəssisələrin sayı 130,3 min təşkil etmişdir və 2018-ci ildə 12,5 min yeni müəssisələr yaradılmışdır. Qeydiyyatda olan fərdi sahibkarların iqtisadi fəaliyyət növlərinə görə bölgüsünün təhlili göstərir ki, 2019-cu il yanvarın 1-ə olan məlumata ölkəmizdə fərdi sahibkarlıq subyektlərinin sayı 842,3 minə yaxın olmuşdur və 2018-ci il ərzində 72,4 minə yaxın fərdi sahibkarlar qeydiyyatdan keçmişdir. Kənd təsərrüfatı sektorunda fəaliyyət göstərən sahibkarların sayı 221,7 min, emal sənayesində isə 18 minə yaxın, ticarət və nəqliyyat sektorunda 297 minə yaxın, turizm sektorunda 40 minə yaxın sahibkarlıq subyektləri mövcuddur. 2017-ci ilin yekununda sahibkarlıq subyektlərinin əsas kapitala yönəldikləri investisiyaların ümumi həcmi 3,3 mlrd. manata yaxın olmuş, bunun 2,1

milyarda yaxını kiçik sahibkarlıq subyektləri və 1,2 milyarddan çoxu isə orta sahibkarlıq subyektləri tərəfindən yönəldilmişdir. 2015-2017-ci illər ərzində ölkəmizdə kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin ümumi məhsul istehsalı dövriyyəsi 6,1 milyarddan 6,27 milyardadək, yaxud 2,4 % artmışdır. Yaradılmış əlavə dəyərin həcmi isə həmin dövr ərzində 1,95 % yüksəlmişdir və 2017-ci ilin yekununda 3,8 mlrd. manat olmuşdur. Bunun 3,1 milyarda yaxını kiçik sahibkarlıq subyektlərinin payına düşmüşdür. Maraqlıdır ki, qeyri-neft sektorunda işçilərin ümumi sayında kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin payı 2015-ci ildəki 18,2 %-dən 2017-ci ildə 21,2 %-ə qədər artmışdır [6]. Əgər ölkə ÜDM-də qeyri-dövlət sektorunun payı 2005-ci ildə 77,8 % olmuşdursa, bu göstərici 2015-ci ildə 81,2 % və 2017-ci ildə isə 83,7 % təşkil etmişdir. Maraqlıdır ki, hazırda kənd təsərrüfatı sahəsində qeyri-dövlət sektorunun payı 100 % -ə yaxındır. İlbəil isə iqtisadiyyatın “dövlətsizləşdirilməsi” və neftdən asılılığın azaldılması istiqamətində sahibkarlığın rolunun yüksəlməsi diqqət çəkir. 2018-ci ilin əvvəlinə ölkədə fəaliyyət göstərən bazar iqtisadiyyatı strukturlarının sayı 21 minə yaxın olmuşdur və onlardan 19,5 mini kiçik müəssisələr statusunda fəaliyyət göstərmişlər. Bu müəssisələrdə 187 mindən çox insan işlə təmin olunmuşdur. Biznes mühitinin yaxşılaşdırılması sayəsində kiçik sahibkarlıq subyektlərinin sayı isə 165,4 min təşkil etmişdir .

Cədvəl 1-də Azərbaycanda 2015-2017-ci illərdə kiçik və orta biznes subyektlərinin bir qrup makroiqtisadi göstəricilərinin müqayisəli təhlili öz əksini tapmışdır.

Cədvəl 1.

**2015-2017-ci illərdə kiçik və orta biznes subyektlərinin
bir qrup makroiqtisadi göstəriciləri**

s/s	Göstəricilər	2015			2016			2017		
		Cəmi	O cümlədən:		Cəmi	O cümlədən:		Cəmi	O cümlədən:	
			Kiçik	Orta		Kiçik	Orta		Kiçik	Orta
1	Yaradılmış əlavə dəyər, mln. manat	3734,8	2932,5	802,3	3587,2	2928,0	659,2	3807,6	3051,9	755,7
2	İşçilərin sayı, min nəfər	284,0	87,6	196,4	281,0	100,9	180,1	290,1	101,9	188,2
3	Orta aylıq nominal əmək haqqı, manat	373,7	350,1	386,1	338,6	322,2	349,1	352,8	331,5	365,9
4	Dövriyyə, mln. manat	6122,1	4718,4	1403,7	5831,4	4666,1	1165,1	6269,6	4884,7	1384,9
5	Əlavə dəyərdə payı, %	7,5	5,9	1,6	6,4	5,2	1,2	5,9	4,7	1,2
	qeyri-neft sektoru üzrə payı, %	10,9	8,6	2,3	9,9	8,1	1,8	9,5	7,6	1,9
6	İşçilərin sayı, %	18,7	5,8	12,9	20,4	7,3	13,1	20,8	7,3	13,5
	qeyri-neft sektoru üzrə payı, %	19,1	5,9	13,2	20,9	7,5	13,4	21,3	7,5	13,8
7	İllik dövriyyə, %	11,9	9,2	2,7	6,6	5,3	1,3	6,0	4,7	1,3
	qeyri-neft sektoru üzrə payı, %	18,8	14,5	4,3	9,0	7,2	1,8	8,6	6,7	1,9

Qeyd: Cədvəl ARDSK-nın məlumatları əsasında hazırlanmışdır. <http://stat.gov.az>.

Cədvəl 1-in təhlili ilə baxsaq, 2015-2017-ci illər ərzində ölkəmizdə kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin ümumi məhsul istehsalı dövriyyəsi 6,1 milyarddan 6,27 milyardadək, yaxud 2,4 % artmışdır. Yaradılmış əlavə dəyərin həcmi isə həmin dövr ərzində 1,95 % yüksəlmişdir və 2017-ci ilin yekununda 3,8 mlrd. manat olmuşdur. Bunun 3,1 milyarda yaxını kiçik sahibkarlıq subyektlərinin payına düşmüşdür. Maraqlıdır ki, qeyri-neft sektorunda işçilərin ümumi sayında kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin payı 2015-ci ildəki 18,2 %-dən 2017-ci ildə 21,2 %-ə qədər artmışdır.

Ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafı və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsi, bütün bunların dövlətin iqtisadi siyasətində yüksək səviyyədə nəzərə alınması, ümumilikdə, sahibkarlığın və biznesin inkişaf etdirilməsi problemlərinə, yanaşmaların müasir dövrün çağırışları kontekstində baxılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, müasir dövrdə sahibkarlıq ictimai-sosial və iqtisadi proseslərin cəmiyyət və iqtisadiyyat subyektləri tərəfindən eyni halda məmnunluqla qarşılanmasında, qəbul olunmasında əhəmiyyətli funksiyaları yerinə yetirir. Azərbaycan iqtisadiyyatı müasir dövrdə şaxələndirmə, başqa sözlə diversifikasiyalasdırma dövrünü yaşayır, ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlı inkişafının başlıca istiqamətlərindən biri iqtisadiyyatın ayrı-ayrı istehsal sahələrinin diversifikasiyasıdır, bu məqsədlə iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun regionların, kiçik və orta biznes subyektlərinin inkişafının təmin olunması, iqtisadiyyatın intellektual və texnologiyalar bazasının səviyyəsinin yüksəldilməsinin stimullaşdırılması məsələlərinə daha çox önəm verilməlidir. Məhz bu istiqamətlərdə, dövlət tərəfindən aparılan balanslaşdırılmış və təkmilləşdirilmiş iqtisadi siyasət nəticəsində, xüsusilə strateji yol xəritələrindən irəli gələn vəzifələrin intensiv şəkildə reallaşdırılması sahəsində ölkəmizdə biznes mühitinin əlverişliliyinin yüksəlməsi və yaxşılaşması, sahibkarlıq sahəsində problemlərin və baryerlərin kifayət qədər minimum endirilməsi təmin olunmuşdur.

Ölkəmizdə biznesin inkişafı ilə bağlı yaradılan əlverişli şərait, prosedurların sadələşdirilməsi, icazələrin minimuma endirilməsi, ucuz kredit və maliyyə resurslarına çıxışın təmin olunması, investorların maraqlarının qorunması ilə bağlı mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi, qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi, biznesin təşkili ilə bağlı sahibkarlara çoxlu sayda səmərəli xidmətlərin göstərilməsi və bu xidmətlərin əksəriyyətinin elektronlaşdırılması, şəffaflaşdırılması, aparılan islahatların maksimum səmərəli olması üçün bütün səviyyələrdə strateji yanaşmaların təmin olunması, islahatların kompleks şəkildə aparılması, biznes subyektlərinin mənafeələrinin bütün hallardan ən yüksək səviyyədə qorunması və s. bu kimi tədbirlər və yanaşmalar daha çox diqqət çəkməkdədir. Bunlarla bərabər, ölkə Prezidentinin 15 sentyabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə “Kredit Zəmanət Fondu”nun yaradılması ilə sahibkarların maliyyə resurslarına əlçatanlığı mexanizminin yaradılması təqdirəlayiq dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərindən biri kimi baxılmalıdır [11]. Sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı görülən sistemli tədbirlər və əldə olunan nəticələr beynəlxalq təşkilatlar və qurumlar tərəfindən də qeyd olunmaq-

dadır. Məsələn, Dünya Bankının “Doing Business 2019” hesabatında Azərbaycan dünyanın ən çox islahat aparan ölkəsi elan olunmuşdur və həmin hesabatda görə ölkəmizin mövqeyi 2017-ci illə nisbətə 32 pillə yaxşılaşaraq 190 ölkə içərisində 25-ci yerə yüksəlmişdir və bununla da dünyanın çoxlu sayda ölkələrini geridə qoymaqla yanaşı, eyni zamanda MDB ölkələri arasında bu sahədə lider ölkə statusunu qazanıb [7]. Eyni zamanda Dünya İqtisadi Forumunun “2018-2019 Qlobal Rəqabətlik Hesabatı”nda ölkəmiz dünyanın 140 ölkəsi arasında biznesin dinamikliyi göstəricilərinə görə 31-ci yerdə qərarlaşmışdır.

Yaxın illərdə ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafı daha intensiv və məhsuldar fazaya keçəcəkdir və bunun üçün yetərinə iqtisadi, hüquqi, təşkilati, maliyyə və institusional zəminlər formalaşdırılmış, işlək mexanizmlər hazırlanmış və tətbiq olunmuşdur. Beləliklə, qeyd etmək mümkündür ki, ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafı üzrə Strateji Yol Xəritəsi çərçivəsində biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində görülən işlər intensiv xarakter daşıyır və bunlarla bağlı bir sıra perspektiv fəaliyyət istiqamətlərinin daha da gücləndirilməsi, bu istiqamətlərdə fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması məsələləri diqqət çəkir.

Y E K U N

Beləliklə, qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və sahibkarlığın inkişafı, biznes proseslərin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə bir sıra məsələlərə xüsusi önəm verilməlidir:

- birincisi, Azərbaycanda sahibkarlığın və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması problemlərinə müasir qlobal dövrün iqtisadi çağırışları şəraitində yanaşmaların yenilənməsi və təkmilləşdirilməsi təmin olunmalıdır;

- biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və cəlbediciliyinin artırılması üzrə aparılan tədbirlərin və tətbiq olunan mexanizmlərin məhsuldarlığının və səmərəliliyinin yüksəldilməsi məsələlərinə daha çox diqqət yetirilməlidir;

- sahibkarlığın intensiv inkişafına nail olmaq üçün, biznes mühitinin daha da əlverişli olması məqsədi ilə dünyada özünü doğrultmuş mütərəqqi idarəetmə metodlarından və inkişaf modellərindən istifadə təmin edilməlidir;

- ölkədə biznes mühitinin investisiya-innovasiya cəlbediciliyinin yüksəldilməsi məsələlərinə konseptual yanaşmalara önəm verilməlidir;

- Strateji Yol Xəritəsinin hədəflərinə nail olmaq məqsədi ilə biznes mühitinin mövcud mexanizmlərinin və alətlərinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır;

- Sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətində biznes mühitinin daha yüksək səviyyəyə qaldırılması tədbirləri görülməli, biznes infrastrukturu inkişaf etdirilməli, biznes subyektlərinin fəaliyyətini məhdudlaşdıran hallar və baryerlər aradan qaldırılmalı, biznes subyektlərinin iqtisadi fəaliyyət və biznes strategiyalarının əsasında dayanıqlı və məhsuldar mexanizmlərə daha çox yer verilməlidir və s.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icrasının dördüncü ilinin yekunlarına həsr olunmuş konfransda İlham Əliyevin yekun nitqi. <https://president.az/articles/7340>.
2. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 06 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
3. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı Fondunun vəsaitindən istifadə Qaydası. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı 31 iyul 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
4. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafında dövlət dəstəyi mexanizminin təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 31 iyul 2018.
5. Azərbaycan rəqəmlərdə Bakı, 2019 249 s.
6. Azərbaycanın statistik göstəriciləri. Bakı, 2018, 808 s.
7. Dünya Bankının “Doing Business 2019” hesabatında Azərbaycan dünyanın ən çox islahat aparan ölkəsi elan olunub. 31.10.2018. <https://azertag.az>.
8. Xəlilova S.A. İstehsal strukturlarının marketinq idarəedilməsinə təsiri və iqtisadi qiymətləndirilməsi // “Kooperasiya elmi-praktiki jurnalı, №4 (51), 2018, S. 61-66.
9. Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 4 iyun 1999-cu il. № 673-IQ.
10. Kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində idarəetmənin daha da təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı, Bakı şəhəri, 28 dekabr 2017-ci il.
11. Kredit Zəmanət Fondunun yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 15 sentyabr 2017-ci il tarixli Fərmanı, Bakı şəhəri, 15 sentyabr 2017-ci il.
12. Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə Strateji Yol Xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 6 dekabr 2016-cı il.
13. Niftullayev V.M. Sahibkarlığın əsasları. Bakı, “Zaman nəşriyyatı”, 2002, 609 s.
14. Prezident İlham Əliyev: Dövlət tərəfindən sahibkarlara böyük mənəvi dəstək göstərilir. <http://www.gununxeberi.az>.
15. Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 15 dekabr 1992-ci il, № 405.

*Гараев Рашад Афлатун оглы, докторант,
Гянджинский Государственный Университет
Адрес: пр. Гейдар Алиева 425, Гянджа, Азербайджан, AZ 2001,
E-mail: reshad.garaev@gmail.com
© Гараев Р.А., 2019*

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УЛУЧШЕНИЯ БИЗНЕС-СРЕДЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ВЫЗОВОВ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - состоит в рассмотрении актуальных проблем и перспектив улучшения бизнес-среды в условиях глобальных экономических вызовов. С этой целью анализированы факторы, обуславливающие улучшение бизнес-среды и их особенности. Рассмотрены подходы к проблемам улучшения бизнес-среды и развитию предпринимательства в условиях глобальных вызовов. Исследованы принципы деятельности и основные механизмы, связанные с функциями и ролью предпринимательства. Исследованы важные условия и критерии привлекательности бизнес-среды. Рассмотрены проблемы привлекательности бизнес-среды в развитии предпринимательства в условиях рыночной экономики.

Методология исследования - системный и сравнительный анализ определения методологических подходов и способов по актуальным проблемам и перспективам улучшения бизнес-среды в условиях глобальных экономических вызовов, научные взгляды и труды разных исследователей, ученых, специалистов и авторские подходы.

Практическая значимость исследования - результаты и материал исследования могут использоваться в решении актуальных проблем улучшения бизнес-среды в условиях глобальных экономических вызовов, в подготовке концепции и стратегий, комплексных мероприятий, государственных программ, в том числе, учебных пособий и учебников.

Результаты исследования - обеспечены концептуальные подходы, разработаны рекомендации и подготовлены предложения по актуальным проблемам и перспективам улучшения бизнес-среды в условиях глобальных экономических вызовов.

Оригинальность и научная новизна исследования - рассмотрены труды и подходы разных исследователей с дополнением авторского замысла. Обоснована важность стратегических аспектов усиления сотрудничества между субъектами государственных и частных органов в устранении барьеров, мешающих развитию бизнеса. Раскрыта сущность и рассмотрены применяемые меры в направлении улучшения бизнес-среды в стране. Анализированы и систематизированы механизмы деятельности субъектов предпринимательства в контексте привлекательности бизнес-среды.

Ключевые слова: глобальные экономические вызовы, бизнес-среда, влияние бизнес-среды на экономику, стратегические аспекты бизнес-среды, актуальные проблемы бизнес-среды, перспективы развития предпринимательства, направления улучшения бизнес-среды.

*Rashad Aflatun Garayev, PhD student,
Ganja State University,*

Address: 425 Heydar Aliyev Avenue, Ganja, Azerbaijan, AZ 2001,

E-mail: reshad.garaev@gmail.com

© R.A. Garayev, 2019

CURRENT PROBLEMS AND THE PROSPECTS OF IMPROVEMENT OF THE BUSINESS ENVIRONMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBAL ECONOMIC CHALLENGES

A B S T R A C T

The purpose of the research - is current problems and the prospects of improvement of a business environment in the conditions of global economic challenges. The factors causing improvement of a business environment and their feature are analyzed for this purpose. Approaches to problems of improvement of a business environment and development of business in the conditions of global challenges are considered. The principles of activity and the main mechanisms connected with functions and a role of business are investigated. Important conditions and criteria of appeal of a business environment are improved too. Problems of appeal of a business environment in development of business in the conditions of market economy are considered.

The methodology of the research - the system and comparative analysis of definition of methodological approaches and ways on current problems and the prospects of improvement of a business environment in the conditions of global economic challenges, scientific views and works of different researchers, scientists, experts and author's approaches.

The practical importance of the research – results and material of a research can be used in the solution of current problems of improvement of a business environment in the conditions of global economic challenges, in preparation of the concept and strategy, complex actions, state programs, including, education guidances and textbooks.

The results of the research – conceptual approaches, recommendations and offers on current problems and the prospects of improvement of a business environment in the conditions of global economic challenges are prepared.

The originality and scientific novelty of the research - works and approaches of different researchers with addition of an author's opinion are considered in research. Importance of strategic aspects of strengthening of cooperation between subjects of the public and private authorities in elimination of the barriers interfering business development is improved. The essence is disclosed and the applied measures in the direction of improvement of a business environment in the country are considered. Mechanisms of activity of subjects of business in the context of appeal of a business environment are analyzed and systematized.

Keywords: global economic challenges, business environment, influence of a business environment to economy, strategic aspects of a business environment, current problems of a business environment, prospect of development of business, direction of improvement of a business environment.